

“Molla Nəsrəddin” – 10 cildliyinin III cildinə ön söz

1906-1931-ci illərdə Azərbaycanın mütəfəkkir yazıçı-dramaturqu və publisisti Mirzə Cəlil Məmmədquluzadənin (1869-1932) baş redaktorluğu ilə Tiflisdə, Təbrizdə və Bakıda nəşr edilmiş “Molla Nəsrəddin” jurnalı təkcə Azərbaycan üçün deyil, bütün Türk dünyası və İslam Şərqi üçün misilsiz əhəmiyyət daşıyan, irəli sürdüyü kəskin sosial-psixoloji, iqtisadi-siyasi, mədəni-mənəvi, humanitar problemlərlə, həqiqi sənət əsəri olan nəsr və nəzm örnəkləri ilə bu gün də aktuallığını itirməyən şəkili satirik bir toplu olmuşdur.

Əksər nömrələri ərəb əlifbası ilə işıq üzü görən bu jurnal Azərbaycanda gedən əlifba islahatları ilə bağlı olaraq, əski əlifbanı bilməyən həmvətənlərimiz, xüsusən gənc nəsil üçün əlçatmaz olduğundan, onun milli-mənəvi dəyər kimi çağdaş nəslə çatdırılmasına ehtiyac yaranmış, bu səbəbdən də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Mətnşünaslıq şöbəsində keçən yüzilliyin ikinci yarısından etibarən uzun illər boyu jurnalın tam mətni ərəb əlifbasından kiril əlifbasına transfoneliterasiya edilmişdir.

Sovet hökumətinin Azərbaycanın klassik irsinə məlum münasibəti nəticəsində 12 cildə çapı nəzərdə tutulan jurnalın yalnız bir cildi kiril əlifbası ilə işıq üzü görmüş, Moskvanın qarət etdiyi sərəvtlərimizdən vəsait ayrılmağına görə makinadan çıxmış əlyazması uzun illər Ədəbiyyat İnstitutunun dəmir seyfələrində toz-torpaq içində yatıb qalmışdır.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra gənc dövlətin qarşılaşdığı maliyyə çətinliklərinə baxmayaraq, 1996-2011-ci illər ərzində jurnalın tam mətni latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası ilə 8 cildə 700 nüsxə sayda, nəfis şəkildə rəngli illüstrasiyalarla çap edilmiş və “Molla Nəsrəddin”sevərlərin istifadəsinə verilmişdir. Əlbəttə, əhalisi artıq 10 milyona yaxınlaşan, 100 minlərlə ziyalı ordusuna, vətənpərvər, millətsevər gənclərə malik olan suveren Azərbaycan üçün bu rəqəmin çox cüzi olduğu heç kim üçün sirr deyildir. Məhz bu səbəbdən “Şərq-Qərb” nəşriyyatının vətənpərvərlik missiyası sayəsində jurnalın 10 cildə yeni nəşrinin həyata keçirilməsi qərara alınmışdır.

Oxucuların ixtiyarına verilən III cildə 1909-cu ildən 52, 1910-cu ildən isə 19 nömrə - cəmi 71 nömrə salınmışdır. Bu illərdə də jurnalın felyeton və satiralarında, siyasi karikaturalar-da Azərbaycan cəmiyyətinin, İslam aləminin, güc kultuna tapınan dünyanın ağırlı, həlli vacib ictimai-siyasi-mədəni problemləri, eləcə də müxtəlif şəhər və bölgələrdən daxil olan xəbərlər öz əksini tapmışdır.

İlk saylarından “Molla Nəsrəddin”in qaldırdığı problemlər bu gün də aktualdır və bu unikal dərginin müasirliyi, ölməzliyi də elə bundandır.

Nəşrə başladığı ilk illərdəkindən bir qədər də iri formatda, 8 səhifə həcmində nəşr olunan hər bir nömrənin 4 səhifəsi yazıdan, 4 səhifəsi isə şəkildən ibarətdir. Adətən, 2-ci, 3-cü, 6-cı və 7-ci səhifələrdə mətn, 1-ci, 4-cü, 5-ci, 8-ci səhifələrdə isə şəkil (əksər hallarda mövzusu Cəlil Məmmədquluzadə tərəfindən verilərək, rəssamın çəkdiyi karikatura) yerləşdirilir. Mənalı şəkildə sözlər mətləbi daha açıq şəkildə oxucuya çatdırmağa yardımçı olur. Bir neçə nömrədə senzuradan keçməyən şəkillərin yeri boş saxlanılmış və “Bizdən asılı olmayan səbəblərə görə bu yer boş qaldı” izahı verilmişdir.

1909-cu ildən başlayaraq müxtəlif firmalar tərəfindən verilən reklamların hesabına jurnalın həcmi 10-12 səhifəyə qədər artır. Şübhəsiz ki, bu amil jurnalın maddi durumuna da öz müsbət təsirini göstərməmiş deyildi. Ancaq heç bir reklam, heç bir yüksək qonorar jurnalın əzəli möhkəm məsləkinə zərər qədər də kölgə sala bilməmişdi və bilməzdi.

1909-cu ilin 14-cü sayında “Anaş qurbağa” imzası ilə getmiş “Zülm” adlı qısa felyetonu ezop dilindən bu günümüzdə tərcümə etsək, hələ 100 il bundan qabaq qədim türk şəhəri İrəvanda ermənilərin və rusların Azərbaycan türklərinə, müsəlmanlara qarşı necə məkrli siyasət həyata keçirdiklərinin şahidi olar, “Molla Nəsrəddin”in ədalətə, tərəqqiyə, düzlüyə, səmimiyyəyə köklənmiş məsləkinin bu gün də heyrətamiz dərəcədə yaşarılığının şahidi olarıq:

“Zülm, zorbazorluq və mərdümazarlıq yaxşı iş deyil, bunu görə hamı bilsin, ələlxüsus irəvanlılar”. İlk cümlədən sonra oxucuya elə gəlir ki, İrəvan şəhərində xristianların hər xırda bəhanə ilə müsəlmanların başlarına açdıqları oyunlardan söhbət gedəcək; ancaq belə olmur – yazıçı öz acı gülüşlərinin səmtini yavaş-yavaş dəyişərək, əslində, zalımla məzlumun yerlərinin həyasızcasına dəyişik şəkildə təqdim edilməsinə diqqəti çəkir:

“Biz bunu eşitmişdik ki, İrəvan müsəlmanları hər yerdə və hər bir ittifaqda qonşularına zülm eliyirlər, ancaq genə inana bilmirdik.

İrəvandan bizə indi elə bir xəbər yazırlar ki, doğrudan, az qalır, adamın bağı çatdasın.

A kişi, bu yekəlikdə də zülm? Bu dərəcədə də hüquq pozmaq?

Məsələn, Pasxa bayramında ermənilər və ruslar küçəyə çıxan kimi görüblər ki, küçələr doludur fayton ilə və kefli müsəlmanlar faytonlara minib bayram saxlayırlar. Uruslar və ermənilər də qayıdıb gediblər evlərinə. Çünki görüblər müsəlmanlar onların bayramını zəbt eliyiblər, yəni onların hüquqlarını pozublar. Vaqiən, çox nainsafılıqdır, çünki heç kəs görə min illik qonşusunun hüququnu bu dərəcədə pozub incitməyə razı olmaya.

Dəxi yazıq xaçpərəstlər bayram eləmədilər.

Bu dərəcədə zülm?

Jurnalın həftədə bir dəfə çıxması nəzərdə tutulsa da, bəzən hakim dairələrlə və çoxsaylı düşmənlərlə mübarizədə bir neçə dəfə bağlanmalı olmuşdur. Buna baxmayaraq, “Molla Nəsrəddin” yenə öz fəaliyyətini bərpa etmiş və xalqına, vətəninə, dindaşlarına, bütövlükdə insanlığa xidmət göstərməkdən, zülmə, ədalətsizliyə, maarifsizliyə, fanatizmə, cəhalətə, eləcə də qlobal səviyyədə o

dövrün Qərb dünyasında Şərqə qarşı tətbiq edilən ikili standartlara qarşı amansız mübarizə aparmaqdan yorulmamışdır.

İndinin özündə belə aktuallığını və satirik ciddiliyini qoruyub saxlayan, milli sərvətimiz olan “Molla Nəsrəddin” jurnalının transfoneliterasiya olunmuş nəfis nəşri geniş oxucu auditoriyasına ünvanlanır.